

Федотова Ганна Валеріївна,
доктор юридичних наук, професор,
начальник відділу ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-7798-3143

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ ПІДРОЗДІЛАМИ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У статті розглянуто питання досудового розслідування кримінальних проступків виключно підрозділами дізнання Національної поліції України. Проаналізовано основні функції, які виконують підрозділи дізнання Національної поліції України під час досудового розслідування кримінальних проступків. Встановлено, що одним з основних завдань, які покладаються на підрозділи дізнання Національної поліції України, є захист особи, суспільства та держави від кримінальних проступків. Доведено, що функціональна спрямованість підрозділів дізнання Національної поліції України під час досудового розслідування кримінальних проступків визначається завданнями цих підрозділів, сформованими розпорядчими нормативно-правовими актами та паралельно кримінально-правовими нормами, якими регламентовано провадження кримінального проступку. Сформовано та викладено пропозиції щодо врегулювання наявних у правових положеннях суперечливих питань щодо провадження досудового розслідування кримінальних проступків підрозділами дізнання Національної поліції України.

Ключові слова: досудове розслідування, кримінальний проступок, підрозділи дізнання, дізнавач, кримінальне провадження.

Особливістю досудового розслідування кримінальних проступків є те, що воно здійснюється у формі дізнання, про що зазначається у ст. 215 Кримінального процесуального кодексу України [1]. Під дізнанням розуміється заснована на законі правозастосовна діяльність, спрямована на виявлення, попередження, запобігання та розслідування кримінальних правопорушень, забезпечення вирішення завдань кримінального судочинства. Передбачене чинним КПК України провадження дізнання полягає у можливості підрозділів дізнання здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності органів Національної поліції України (далі – НПУ), у визначеному порядку, користуючись при цьому повноваженнями слідчого органу досудового розслідування.

До підрозділів дізнання НПУ належать: Управління дізнання НПУ, відділи (сектори) дізнання ГУНП, відділи (сектори) дізнання територіальних (відокремлених) підрозділів поліції (далі – відділи (сектори) дізнання територіальних підрозділів поліції). Разом з тим, працівники поліції інших підрозділів органів НПУ також уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, при здійсненні такої

діяльності зазначені працівники поліції безпосередньо з питань провадження дізнання, підпорядковуються начальникові підрозділу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівникові органу досудового розслідування в межах юрисдикції територіального підрозділу поліції [2].

Основним завданням, яке покладається на підрозділи дізнання НПУ, визначається захист особи, суспільства та держави від кримінальних проступків, що передусім зорганізується шляхом забезпечення належного правопорядку. Правопорядок будь-якої демократичної держави повинен формуватися на принципах неухильного дотримання законодавства, яке, своєю чергою, беззаперечно, будується на основі принципу верховенства права. Великий тлумачний словник сучасної української мови надає визначення правопорядку як “суспільного порядку, врегульованого правом, законом” [3, с. 1102.]. Утім сама законність також повинна формуватися та здійснюватися на умовах забезпечення прав, свобод та інтересів людини. Тобто, виконуючи функцію щодо дотримання законності та охорони правопорядку, держава на перше місце повинна ставити інтереси громадянина, основного суб’єкта суспільства і держави від протиправних посягань. Очевидно, обраний суспільством і державою курс на інтеграцію в європейську спільноту зумовив становлення правової системи, заснованої на принципах верховенства права та поваги до прав людини. Захист від кримінальних проступків повною мірою відповідає європейським стандартам, кореспондується із лібералізацією кримінально-правової політики, дозволяє більш якісно захистити права, свободи та законні інтереси кожного з учасників кримінальних правовідносин. Кримінальний проступок, як і будь-яке інше правопорушення, є вчинком людини. Але, на відміну від вчинків людини, кримінальний проступок за своєю соціальною сутністю є посяганням на ті суспільні відносини, що відображають його найбільш важливі інтереси, внаслідок чого охороняються законом про кримінальну відповідальність. Із зазначеного певною мірою випливає наступне завдання підрозділів дізнання НПУ охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження за кримінальними проступками. Відповідне завдання гарантується шляхом всебічного забезпечення необхідних умов для реалізації прав, свобод і задоволення законних інтересів, їх недоторканності та непорушності за допомогою чіткого врегулювання кримінальних процесуальних відносин. Сам процес досудового розслідування кримінальних проступків реалізується відповідно до загальних правил кримінального провадження, про що зазначається у ст. 298 КПК України [1]. Під час проведення дізнання громадяни мають можливість користуватись правами учасників кримінального провадження, передбаченими КПК України під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у цілому. Відмінність у правах залежатиме від процесуального статусу учасника кримінального провадження. Так, наприклад, потерпілий може набувати передбачених ст. 56 КПК України [1] прав тільки після подачі заяви про залучення до провадження як потерпілого. Після цього йому вручається пам’ятка про процесуальні права і обов’язки потерпілого, що є письмовим підтвердженням набуття статусу потерпілого. Прикладом забезпечення необхідних умов для реалізації прав, свобод і задоволення законних інтересів є і положення ст. 111 КПК України [1], які наділяють правом певного учасника досудового розслідування можливістю бути поінформованим про дату, час та місце

© Fedotova Hanna, 2023

проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію.

Разом з тим, на органи дізнання НПУ покладається і забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних проступків, віднесених до їх підслідності. Провадження по кримінальних проступках у формі дізнання забезпечує можливість швидкого та ефективного реагування на суспільно небезпечні діяння шляхом стрімкого відновлення соціальної справедливості, можливості запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень.

Під швидким слід розуміти розслідування кримінальних проступків у найкоротші терміни. Так, відповідно до ст. 219 КПК України, передбачено строк досудового розслідування у формі дізнання – один місяць з моменту повідомлення особі про підозру [1], це абсолютно відповідає принципу процесуальної економії, хоча в деяких категоріях проваджень можуть виникати достатньо обґрунтовані підстави для проведення низки процесуальних дій щодо зібрання вагомої доказової бази, і це потребує значного часу. Отже, питання щодо строків провадження досудового розслідування кримінальних проступків неодноразово [1] викликали жваву дискусію серед учених [4, с. 111–115; 5, с. 42–44]. Науковці та практики доводять, що одного місяця замало для досудового розслідування кримінальних проступків та пропонують найбільш оптимальним строком визначати два місяці з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку. Такий термін буде більш раціональним у випадку досудового розслідування кримінальних проступків так званої економічної спрямованості або якщо в ході провадження необхідно призначити та виконати амбулаторну судово-психіатричну експертизу підозрюваного або стаціонарну судово-психіатричну експертизу (судові експертизи проводяться в строки до 30 діб). Необхідність проведення підготовчих процесуальних дій, таких як тимчасовий доступ до медичних документів підозрюваного, звернення з клопотанням до слідчого судді про примусове залучення особи підозрюваного до експертизи у разі відсутності її добровільної згоди, всі ці дії обґрунтовано потребують більше часу, ніж один місяць з моменту повідомлення особі про підозру.

Основною думкою, яку формують науковці є те, що провадження по кримінальних проступках, без істотних змін процесуальної форми та за умови спрощення процесуального механізму гарантування прав і законних інтересів учасників кримінального провадження, може здійснюватися в пришвидшені терміни, всі інші обставини, безумовно, вимагають витрати значного обсягу часу [6, с. 340]. Але все ж змога забезпечити швидке, неупереджене й об'єктивне досудове розслідування у формі дізнання, яке надасть можливість встановити причетність особи до порушення прав людини і громадянина та направити матеріали провадження до суду – це і є найважливішим маркером у формулі відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів при дотриманні принципу розумності строків у кримінальному процесі.

Разом з тим, повне і неупереджене розслідування кримінальних проступків пояснюється тим, що під час проведення дізнання підрозділи дізнання НПУ, керуючись принципом законності, мають провести всі необхідні слідчі та процесуальні дії, щоб

з'ясувати всі обставини кримінального правопорушення, які становлять предмет доказування. Дізнавачі підрозділів дізнання НПУ зобов'язані дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. Повнота і неупередженість встановлення усіх фактів та обставин, які охоплюються предметом доказування, є основним процесуальним засобом встановлення матеріальної (об'єктивної) істини, а відповідний обов'язок суб'єктів, що здійснюють кримінальне провадження, – його процесуальною гарантією.

Завдання підрозділів дізнання НПУ щодо забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними проступками, має на меті передбачати абсолютне відновлення соціальної справедливості. У цьому розумінні відновлення соціальної справедливості здійснюється як до суспільства в цілому, так і до потерпілого зокрема. Соціальна справедливість у суспільстві відновлюється в можливих межах: держава частково відшкодовує заподіяну шкоду за рахунок штрафу та інших видів покарання; громадяни переконуються в тому, що їх права та інтереси захищаються і покарання забезпечується відповідно до закону, зважаючи на раціональні та соціально-психологічні міркування, тобто з огляду на гуманізм, відповідність, ефективність покарання. Покарання за кримінальний проступок має забезпечити можливість відшкодування заподіяної шкоди в можливих межах, а відповідність обмеження прав і свобод засудженого відповідати стражданням потерпілого, які останній вимушено зазнав внаслідок учиненого кримінального проступку. Така формула по суті відображає концепцію кримінального проступку як систему фундаментальних наукових поглядів і уявлень про явище, притаманне кримінально-правовим відносинам, у яких суспільно небезпечними діями важливим групам суспільних відносин спричиняється незначна шкода, яка в кожному випадку має бути зворотною.

Будь-яке правопорушення завдає шкоди громадським, державним, колективним чи особистим інтересам, призводить до шкідливих для суспільства наслідків. Шкода суспільним відносинам заподіюється не тільки тоді, коли знищені будь-які матеріальні цінності, завдане фізичне насильство або вчинене розкрадання, а й тоді, коли ще не використано злочинного наміру за своїм призначенням. Шкода має як майновий, так і немайновий моральний характер. При цьому майнова шкода фактично ототожнюється зі збитками, до яких належать втрати, які особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речей, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Майнова шкода – це будь-яке зменшення чи знищення майнового суб'єктивного права, охоронюваного законом інтересу чи майнового блага, що спричиняє втрати у потерпілого. Поняттям “моральна (немайнова) шкода” охоплюються втрати немайнового характеру внаслідок моральних та (або) фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. При цьому фізичні страждання – це фізичний біль,

© Fedotova Hanna, 2023

функціональний розлад організму, зміни в емоційно-вольовій сфері та інші відхилення від звичайного стану здоров'я, які є наслідком дій (бездіяльності), що посягають на немайнові блага або майнові права громадянина. Моральні страждання зазвичай виявляються у відчуттях страху, сорому, приниження, а також в інших несприятливих для людини в психологічному аспекті переживаннях, пов'язаних із втратою близьких, роботи, розкриттям лікарської таємниці, неможливістю продовжувати активне громадське життя, з обмеженням або позбавленням яких-небудь прав громадян тощо [7, с. 196-200].

Отже, домінуючою ознакою у досудовому розслідуванні підрозділами дізнання НПУ кримінального проступку є визначена шкода, оскільки вона, згідно із ч. 2 ст. 11 КК України [8], за ступенем суспільної небезпеки не має досягати рівня істотної (характерного рівня для злочину), але при цьому повинна мати такий ступінь суспільної небезпеки, щоб діяння не визначалося малозначним. І обов'язково шкода, заподіяна кримінальними проступками, має бути відновною, це означає, що наслідки незначної шкоди, заподіяної кримінальним проступком, не можуть бути незворотними.

Окремим завданням підрозділів дізнання НПУ є виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних проступків, і вжиття заходів щодо їх усунення. Причинами скоєння правопорушень науковці називають процеси і явища, які породжують злочинність як свій безпосередній наслідок. Умови, які сприяють учиненню кримінальних проступків, безпосередньо не породжують злочинну діяльність, але "відкривають шлях" для дії причин та полегшують настання суспільно небезпечних наслідків [9, с. 79]. Підрозділи дізнання НПУ, здійснюючи виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних проступків, діють у межах своєї компетенції. Вони зосереджують свої зусилля на виявленні, нейтралізації, усуненні причин та умов протиправних посягань, а головним чином – на виявленні осіб, що замислюють зазначені діяння, готують їх. Для забезпечення активного впливу система запобігання та попередження кримінальних проступків повинна бути відповідним чином організована та забезпечена. Вона має відповідати певним умовам, що передбачають: правове регулювання, матеріально-технічне та кадрове, інформаційне, наукове забезпечення тощо. Слід зауважити, що виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних проступків, і вжиття заходів щодо їх усунення, лише тоді ефективно й дає необхідний результат, коли воно закріплене законодавчо, і відповідна діяльність базується на міцній організаційній і науковій основі.

Необхідною умовою проведення заходів із попередження і усунення кримінальних проступків є цілеспрямована діяльність по збору, переробці, зберіганню інформації та створенню умов для її використання щодо найбільшої вірогідності й повноти відображення об'єктів попереджувального впливу і зміни, що відбуваються в ньому. Зокрема інформації про самого суб'єкта запобігання, включаючи ступінь його організованості та координування протиправної діяльності; наявності необхідних сил і засобів; розробку наукових рекомендацій щодо виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних проступків, і вжиття заходів щодо їх усунення і оволодіння ними.

Для забезпечення ефективності досудового розслідування кримінальних проступків на підрозділи дізнання НПУ покладається завдання вживати всіх передбачених законодавством заходів. Дізнавачі зобов'язані в межах своєї компетенції вжити усіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила. Адже законодавець зобов'язав слідчого суддю у разі встановлення неповноти або необ'єктивності досудового розслідування скасовувати постанови про закриття кримінального провадження у зв'язку із завершенням строків досудового розслідування без обмежень у кількості та часі.

Повнота та об'єктивність досудового розслідування кримінальних проступків гарантується низкою положень, зокрема, ст. 40-1 КПК України [1], яка наділяє дізнавача при здійсненні дізнання правами слідчого, та п. 2 ч. 2 ст. 40-1 КПК України [1], що дозволяє дізнавачеві проводити слідчі дії у випадках, встановлених законом. А для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України, та лише визначені ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України [1] негласні слідчі (розшукові) дії, а також відбирати пояснення для з'ясування обставин учинення кримінального проступку, проводити медичне освідчування, отримувати висновок спеціаліста, що має відповідати вимогам до висновку експерта, знімати показання технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей до внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

До кримінальних проступків належать 117 частин 98 статей Кримінального кодексу України, за якими проводиться досудове розслідування за спрощеною процедурою, обмежене в часі, що зобов'язує дізнавача зібрати докази за всіма процесуальними джерелами. І лише ретельне збирання доказової бази обумовлює положення ст. 300 КПК України [1] щодо дозволу виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України під час досудового розслідування кримінальних проступків.

Крім того, на підрозділи дізнання можуть бути покладені й інші завдання, визначені законодавством України. Спрямованість завдань підрозділів дізнання НПУ обумовлює основні функції цих суб'єктів. Сутність функцій як елементу організаційних засад роботи підрозділів дізнання Національної поліції України полягає у тому, що їх наявність і нормативна визначеність в організаційно-розпорядчих актах дає змогу зрозуміти, у чому суть функціонування цього підрозділу, встановлює базові елементи і напрями його функціонування, спрямовує його подальший розвиток, дозволяє виявляти ймовірні прогалини у функціонуванні та розробляти шляхи їх усунення. До найбільш визначальних функцій належать: усебічне, повне і неупереджене дослідження обставин кримінального проступку, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставин, що пом'якшують чи обтяжують їх покарання, надання їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і обґрунтованих процесуальних рішень. Відповідна функція реалізується завдяки проведенню низки заходів від початку дізнання, за наявності

© Fedotova Hanna, 2023

підстав, передбачених КПК України (п. 1 ч. 2 ст. 40-1, ч. 1 ст. 214, ст. 298 КПК України); шляхом проведення огляду місця події (п. 2 ч. 2 ст. 40-1, ч. 3 ст. 214, 298 КПК України), обшуку затриманої особи (п. 2 ч. 2 ст. 40-1, ч. 3 ст. 214, ч. 6 ст. 298-2 КПК України), опитування осіб (п. 2 ч. 2 ст. 40-1, ч. 3 ст. 214 КПК України), вилученням знаряддя та засобів вчинення правопорушення, речей, документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлених під час затримання (п. 2 ч. 2 ст. 40-1, ч. 3 ст. 214, ст. 298-3 КПК України), проведенням слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, установлених КПК України (п. 2 ч. 2 ст. 40-1, ч. 3 ст. 214, ст. 300 КПК України); складанням дізнавачами доручення на проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України, відповідними оперативними підрозділами (п. 3 ч. 2 ст. 40-1, ч. 1, 2 ст. 41 КПК України); зверненням за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (п. 4 ч. 2 ст. 40-1, ст. 300, ч. 3 ст. 214 КПК України); повідомленням за погодженням із прокурором особі про підозру в учиненні кримінального проступку (п. 5 ч. 2 ст. 40-1, ст. 298-4 КПК України); складанням обвинувального актів за результатами розслідування, готуванням клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подаванням їх прокурору на затвердження (п. 6 ч. 2 ст. 40-1, ст. 301 КПК України); прийняттям процесуальних рішень у випадках, передбачених КПК України, зокрема щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК України (п. 7 ч. 2 ст. 40-1, ст. 284, 298-5 КПК України); здійсненням інших повноважень, передбачених КПК України (п. 8 ч. 2 ст. 40-1, ст. 214 КПК України) [1].

Забезпечення функції аналізу практики досудового розслідування кримінальних проступків, організації і результатів діяльності дізнавачів, унесення на основі цього в установленому порядку пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності підрозділів дізнання, як правило, здійснюється шляхом дослідження тенденцій і закономірностей злочинності в Україні в цілому, посилаючись на статистичні дані, відображені у формах узагальнених статистичних звітів з окремою графою “кримінальні проступки”. Аналіз статистичних даних відбувається шляхом опрацювання кількісних показників за видами кримінальних правопорушень та результатами навантаження на органи досудового розслідування і підрозділи дізнання. Так, у Єдиному звіті про кримінальні правопорушення за січень–липень 2021 року, опублікованому на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора [10], встановлено, що із загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень (221 403) частка кримінальних проступків становить 75 103, це підтверджує значимість та доцільність функціонування підрозділів дізнання та значне розвантаження органів досудового слідства.

Функція підрозділів дізнання Національної поліції України щодо вжиття заходів з підвищення якості дізнання і дотримання його строків обумовлена тим, що інститут дізнання має певні специфічні ознаки та відмінний від досудового слідства, законодавчо закріплений процесуальний порядок, у п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК України зазначено: “дізнання – це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків” [1]. З метою підвищення якості провадження

© Fedotova Hanna, 2023

дівання, положення, які регламентують кримінальну процесуальну компетенцію та кримінальний процесуальний статус суб'єктів кримінального переслідування, потребують злагодженості та системності. Як ми вже зазначали раніше, дізнавача наділено процесуальною самостійністю щодо прийняття необхідних рішень під час досудового розслідування кримінальних проступків. Також на дізнавача покладається певний обов'язок стосовно законності та своєчасності виконання прийнятих ним процесуальних рішень або тих, які увалені слідчим суддею, судом, або згода на прийняття яких надана прокурором. Натомість, згідно з наказом Національної поліції України від 04 грудня 2015 року № 142 “Про затвердження Переліку посад молодшого та середнього складу поліції і відповідних їм граничних спеціальних звань”, призначення осіб, уповноважених на здійснення дівання у провадженнях про кримінальні проступки здійснюється виключно на посади “інспектор” та “старший інспектор”, що констатує відсутність такої відомчої посади, як “дізнавач”. Водночас у п. 4-1 ч. 1 ст. 3 та у ст. 40-1 КПК України, а також у п. 1 Розділу V наказу МВС України від 20 травня 2020 року № 405 “Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дівання органів Національної поліції України” зазначено, що суб'єктом здійснення дівання є саме дізнавач [2]. Таким чином, наведені положення потребують удосконалення задля усунення колізії, які перешкоджають повноцінному виконанню завдання кримінального провадження в належному правовому полі.

Вивчення, узагальнення позитивного досвіду дівання, упровадження його в практику підрозділів дівання, розроблення сучасних методик розслідування окремих видів кримінальних проступків – ця функція дозволяє проводити порівняльний аналіз інституту кримінального проступку в теоретичних розробках і законодавчих актах як вітчизняних, так і міжнародних, оскільки за межами України існує роками сформований позитивний досвід щодо проваджень кримінальних проступків, який може бути використано під час удосконалення положень вітчизняного законодавства, яким регламентовано провадження дівання по кримінальним проступкам.

Окремо серед функцій підрозділів дівання Національної поліції України визначається організація взаємодії підрозділів дівання з іншими підрозділами Національної поліції, слідчими та детективами інших правоохоронних органів, суб'єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Важливою в організації процесу досудового розслідування кримінальних проступків є взаємодія з іншими підрозділами поліції, оскільки це суттєво позначається на ефективності провадження в цілому. На думку А. Саковського та А. Жижина, взаємодія підрозділів кримінальної поліції з органами досудового розслідування є визнаною та поширеною інституцією в цивілізованому світі, що дає змогу досягти найвищих результатів шляхом поєднання зусиль зацікавлених сторін, оскільки така кооперація посилюється не лише кількісно завдяки людським ресурсам, а й якісно – завдяки вузькій спеціалізації та професійним навичкам кожного окремого учасника в певній сфері діяльності [11, с. 49]. Разом з тим, слід додати, що взаємодія підрозділів дівання з іншими підрозділами

© Fedotova Hanna, 2023

має базуватися на таких основних принципах: відповідальності дізнавача за швидке, повне та неупереджене розслідування кримінального проступку, його процесуальній самостійності, забороні втручання в діяльність дізнавача, осіб, які не мають на те законних повноважень; використанні науково-методичних рекомендацій та технічних розробок у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних проступків; раціональному застосуванні вмінь, знань та навиків суб'єктів, що здійснюють судово-експертну діяльність, оперативно-розшукову діяльність; дотриманні загальних засад кримінального провадження; забезпеченні нерозголошення даних досудового розслідування. Отже, завдяки спільній та злагодженій роботі дізнання з іншими підрозділами гарантовано реалізується досудове розслідування кримінальних проступків.

Вивчення практики застосування дізнавачами норм права і розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України також є функцією підрозділів дізнання Національної поліції України під час досудового розслідування кримінальних проступків. Враховуючи різноманітні процеси, які відбуваються в суспільстві, має вдосконалюватися та розвиватися і кримінально-правове, кримінальне процесуальне поле. Правові норми повинні бути соціально обумовленими та дієвими, відповідати об'єктивним потребам і закономірностям розвитку суспільства, в якому їх застосовують. Їх зміст покликаний відповідати суспільній свідомості населення, передусім принципам моральності, рівню безпекового стану в суспільстві. Такі обставини постійно мотивують процеси підготовки пропозицій щодо вдосконалення діяльності підрозділів дізнання та підвищення ефективності їх роботи.

Однією з найважливіших і серйозних функцій являється забезпечення добору, розстановки і виховання кадрів для підрозділів дізнання, підвищення їх кваліфікації та професійної майстерності в контексті визначення організаційних засад функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. Формування кадрового потенціалу, фігуруючи складним та багатокомпонентним процесом, є базою ефективної роботи абсолютно всіх співробітників та водночас гарантією системного, безперервного розвитку як кожної особистості у його складі, так і підрозділу у цілому [12].

До важливих елементів підготовки кадрів належить професійна підготовка працівників підрозділів дізнання НПУ, яка передбачає: проходження підвищення кваліфікації (спеціалізації), у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання; отримання післядипломної освіти; проведення службової підготовки – системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівників підрозділів дізнання НПУ з урахуванням профілю його службової діяльності.

Організація відповідно до законодавства України розгляду і вирішення звернень громадян, які надходять у зв'язку з проведенням дізнання, є не менш важливою функцією.

Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги, викладені відповідно до вимог статті 3 Закону України “Про звернення громадян” [13]. Звернення може бути подано окремою особою (індивідуальне) або групою осіб (колективне). Усне звернення викладається громадянином на особистому прийомі або за допомогою засобів телефонного зв'язку через визначені контактні центри, телефонні “гарячі лінії” та

записується (реєструється) посадовою особою. Письмове звернення надсилається поштою або передається громадянином до відповідного органу, установи особисто чи через уповноважену ним особу, повноваження якої оформлені відповідно до законодавства. Письмове звернення також може бути надіслане з використанням мережі Інтернет, засобів електронного зв'язку (електронне звернення). У зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги. Письмове звернення повинно бути підписано заявником (заявниками) із зазначенням дати. В електронному зверненні також має бути зазначено електронну поштову адресу, на яку заявнику може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним. Застосування електронного цифрового підпису при надсиланні електронного звернення не вимагається. Анонімні звернення (без зазначення прізвища, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина) не розглядаються, крім анонімних повідомлень про порушення Закону України "Про запобігання корупції". Відповідно до наказу МВС України від 15 листопада 2017 року № 930 "Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України" (із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства внутрішніх справ України від 18 листопада 2021 року № 833), громадяни України мають право звернутися до органів (підрозділів) поліції, їх керівників із зауваженнями, скаргами та пропозиціями з питань, пов'язаних з діяльністю Національної поліції України, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління, із заявами або клопотаннями про реалізацію своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів, а також зі скаргами про їх порушення.

Громадяни мають право звернутися зі скаргою на дії, рішення чи бездіяльність дізнавача в порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі, а також звернутися до суду відповідно до законодавства України, у разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням – безпосередньо до суду. Якщо у зверненні порушуються важливі питання діяльності органів чи підрозділів поліції, такі звернення беруться на контроль і розглядаються в першу чергу. Рішення про зняття з контролю таких звернень приймають посадові особи, які прийняли рішення про взяття на контроль. Звернення вважаються вирішеними, якщо розглянуто всі порушені в них питання, ужито необхідних заходів і заявникам надано ґрунтовні та вичерпні відповіді. Звернення розглядаються і вирішуються в термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, що не потребують додаткового вивчення, – невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник органу або підрозділу поліції або його заступники встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляють особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів. Якщо останній день терміну розгляду звернення припадає на вихідний, святковий день, останнім днем терміну вважається перший після нього робочий день.

Разом з тим, згідно з статтею 234 КПК України, рішення, дії чи бездіяльність особи,

© Fedotova Hanna, 2023

яка провадить дізнання, можуть бути оскаржені начальнику органу дізнання, прокурору або до суду. Такі скарги розглядаються начальником органу дізнання, прокурором або судом протягом десяти діб з дня одержання скарги [1].

Крім того, на підрозділи дізнання під час досудового розслідування кримінальних проступків можуть бути покладені й інші функції, передбачені законодавством України.

Викладений матеріал дає підстави сформулювати такі висновки: функціональна спрямованість підрозділів дізнання Національної поліції України під час досудового розслідування кримінальних проступків визначається завданнями цих підрозділів, викладеними у розпорядчих нормативно-правових актах та кримінально-правових нормах, якими регламентовано провадження кримінального проступку. Кожне завдання, покладене на підрозділи дізнання НПУ, направлене на відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів та відіграє важливу роль під час здійснення досудового розслідування кримінальних проступків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 15.06.2023).
2. Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, затверджене наказом МВС України від 20 травня 2020 року № 405, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 03 червня 2020 року № 491/34774. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text> (дата звернення: 15.06.2023).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпін: ВТФ “Перун”, 2005. 1728 с. С. 1102.
4. Воробей А.О. Проблемні питання та перспективи вдосконалення спрощеного досудового розслідування. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2021. № 1. С. 111–115.
5. Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.) / редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 197 с. С. 42–44.
6. Трофименко В.М. Теоретичні та правові основи диференціації кримінального процесу України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 437 с. С. 340.
7. Митрофанов І.І., Гайкова Т.В. “Шкода” та “збитки” співвідношення понять. Вісник КрНУ ім. Михайла Остроградського. 2012. Вип. 3(74). С. 196–200.
8. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.06.2023).
9. Кримінологія: навч. посіб. / О.М. Джужа, В.В. Василевич, Ю.Ф. Іванов та ін.; за заг. ред. О.М. Джужі. Київ: Прецедент, 2004. 208 с. С. 79.
10. Статистична інформація Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat> (дата звернення: 15.06.2023).
11. Саковський А.А., Жижин А.В. Взаємодія підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування в документуванні кримінальних правопорушень. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 2 (111). С. 49–54. С. 49.
12. Романов М.Ю. Функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. Честь і закон. 2021 № 3(78). URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:sKf9yYpo6UQJ:chiz.nangu.edu.ua/article/download/244558/242399&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 15.06.2023).

13. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.06.2023).

14. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України: наказ МВС України від 15 листопада 2017 року № 930, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 січня 2022 р. за № 17/37353. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0017-22#Text> (дата звернення: 15.06.2023).

REFERENCES

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. "Criminal Procedure Code of Ukraine": Law of Ukraine dated April 13, 2012, No. 4651-VI. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2013. No. 9-10, No. 11-12, No. 13. Art. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (Date of Application: 15.06.2023) [in Ukrainian].

2. Polozhennia pro orhanizatsiiu diialnosti pidrozdiliv diznannia orhaniv Natsionalnoi politsii Ukrainy. "Regulations on the organization of the activities of the investigation units of the National Police of Ukraine", approved by the order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, dated May 20, 2020, No. 405, registered in the Ministry of Justice of Ukraine on June 3, 2020 No. 491/34774. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text>. (Date of Application: 15.06.2023) [in Ukrainian].

3. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. "A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (with additions and additions)" / comp. and gen. ed. V.T. Busel. K.; Irpin: VTF "Perun", 2005. 1728 p. 1102 p. [in Ukrainian].

4. Vorobei, A.O. (2021). Problemni pytannia ta perspektyvy vdoskonalennia sproshchenoho dosudovoho rozsliduvannia. "Problematic issues and prospects for improving the simplified pre-trial investigation". Actual problems of domestic jurisprudence. No. 1. P. 111-115 [in Ukrainian].

5. Aktualni pytannia teorii ta praktyky dosudovoho rozsliduvannia kryminalnykh prostupkiv. "Current issues of the theory and practice of pre-trial investigation of criminal misdemeanors": materials of the interdepartmental research and practice round table (Kyiv, November 14, 2019) / ed. board: V.V. Cherniei, S.D. Husariev, S. S. Cherniavskyi et al. Kyiv: National Academy of Internal Affairs, 2019. 197 p. P. 42-44 [in Ukrainian].

6. Trofymenko, V.M. (2017). Teoretychni ta pravovi osnovy dyferentsiatsii kryminalnogo protsesu Ukrainy. "Theoretical and legal bases of the differentiation of the criminal process of Ukraine": dissertation ... Doctor of Juridical Sciences: 12.00.09. Kharkiv. 437 p. P. 340 [in Ukrainian].

7. Mytrofanov, I.I., Haikova, T.V. (2012). "Shkoda" ta "zbytky" spivvidnoshennia poniat. "Damage" and "damages" are relational concepts". Bulletin of Mykhailo Ostrohradskyi KrNU. Vol. 3(74). P. 196-200 [in Ukrainian].

8. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. "Criminal codex of Ukraine". Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 2001. No. 25-26. Art. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (Date of Application: 15.06.2023) [in Ukrainian].

9. Kryminolohiia. "Criminology": education-manual / O.M. Dzhuzha, V.V. Vasylevych, Yu.F. Ivanov and others; in general ed. O.M. Zhuzh. Kyiv: Pretsedent, 2004. 208 p. P. 79 [in Ukrainian].

10. Statystychna informatsiia Ofisu Heneralnogo prokurora. "Statistical information of the Prosecutor General's Office". URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>. (Date of Application: 15.06.2023) [in Ukrainian].

11. Sakovskyi, A.A., Zhyzhyn, A.V. (2019). Vzaiemodiia pidrozdiliv kryminalnoi politsii ta orhaniv dosudovoho rozsliduvannia v dokumentuvanni kryminalnykh pravoporushen. "Interaction of criminal police units and pretrial investigation bodies in documenting criminal offenses". Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs. No. 2 (111). P. 49-54. P. 49 [in Ukrainian].

12. *Romanov, M.Yu.* (2021). Funktsionuvannia pidrozdiliv diznannia Natsionalnoi politsii Ukrainy: do pytannia vyznachennia funktsiy yak elementu orhanizatsiinykh zasad. "Functioning of the investigation units of the National Police of Ukraine: to the issue of defining functions as an element of organizational principles". Honor and law. No. 3(78). URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:sKf9yYpo6UQJ:chiz.nangu.edu.ua/article/download/244558/242399&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>. (Date of Application: 15.06.2023) [in Ukrainian].

13. Pro zvernennia hromadian. "On the appeal of citizens": Law of Ukraine, dated October 2, 1996, No. 393/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (Date of Application: 15.06.2023) [in Ukrainian].

14. Pro zatverdzhennia Poriadku rozhlidu zvernennia ta orhanizatsii provedennia osobystoho pryomu hromadian v orhanakh ta pidrozdilakh Natsionalnoi politsii Ukrainy. "On the approval of the Procedure for consideration of appeals and organization of personal reception of citizens in bodies and units of the National Police of Ukraine": order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, dated November 15, 2017, No. 930, registered in the Ministry of Justice of Ukraine on January 11, 2022 under No. 17/37353. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0017-22#Text>. (Date of Application: 15.06.2023) [in Ukrainian].

UDC 343.13:351.74

Fedotova Hanna,
Doctor of Juridical Sciences, Full Professor,
Head of the Department,
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-7798-3143

PRETRIAL INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES BY THE INVESTIGATIVE UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

The article deals with the issue of pre-trial investigation of criminal misdemeanors exclusively by the investigative units of the National Police of Ukraine.

It was established that the investigative departments of the NPU include: the Investigative Department of the NPU, departments (sectors) of investigation of the GUNP, departments (sectors) of investigation of territorial (separate) police units (hereinafter referred to as departments (sectors) of investigation of territorial police units). At the same time, police officers of other subdivisions of NPU bodies are also authorized to carry out pre-trial investigation of criminal misdemeanors, when carrying out such activities, the said police officers are directly subordinated to the head of the investigation department, and in the absence of an investigation department - to the head of the pre-trial investigation body within the jurisdiction of the territorial division of the police.

The analysis concerns the functions performed by the investigation units of the National Police of Ukraine during the pre-trial investigation of criminal misdemeanors. It was found that safeguarding individuals, society, and the state from criminal offenses stands as one of the main duties of the National Criminal Investigation Service's investigation units. The importance of misdemeanor criminal proceedings in the form of an inquiry has been established in terms of ensuring a prompt and efficient response to socially dangerous acts while swiftly restoring social justice. These proceedings also enable the prevention of further criminal offenses.

© Fedotova Hanna, 2023

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2023.3\(61\).25](https://doi.org/10.36486/np.2023.3(61).25)

Issue 3(61) 2023

<https://naukaipravookhorona.com/>

The NPU investigation units' functional orientation during the pre-trial investigation of criminal misdemeanors is defined by the tasks assigned to them through regulatory legal acts and criminal legal norms governing misdemeanor proceedings. Proposals have been presented to resolve conflicts in legal provisions concerning the performance of investigation unit functions in the NPU during the pre-trial investigation of criminal misdemeanors.

Keywords: pre-trial investigation, criminal misdemeanor, units of investigation, investigator, criminal proceedings.

Отримано 18.10.2023